

İstihbarat Teşkilâtı (Atatürk Döneminde)

Atatürk dönemi istihbarat teşkilatları Millî Mücadele dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde ikiye ayrılarak incelenebilir. **Enver Paşa** tarafından kurulan **Teşkilat-ı Mahsusa**nın I. Dünya Savaşı'nın sonunda kapatılması ve **Mondros Mütarekesi**'nin imzalanmasından sonra da istihbarat faaliyetleri devam etmiştir. Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'ye gerekli bilgi ve istihbarat akışı kesintisiz devam etmiştir. Mütareke döneminde kurulan ve Anadolu hareketini de yönlendirmek isteyen en büyük istihbarat kuruluşu **Karakol Cemiyeti**dir. Albay Kara Vasıf, Galatalı Şevket ve Kara Kemal tarafından 1918 yılının sonlarında kurulmuştur. Ancak bu teşkilata Millî Mücadele'nin önderleri tarafından daima şüphe ile bakılmış, yararlanılmışsa da tam olarak güvenilmemiştir. Bu teşkilat 23 Nisan 1920'de **Zabitan Grubu**, Ekim 1921'de ise **Yavuz Grubu** adını almıştır. Yavuz Grubu, İttihatçılardan oluşan ve Ankara'nın güvenini kazanamayan bir gruptur. Bir diğer teşkilat ise **İmalat-ı Harbiye Grubu**'dur. 19 Mart 1920'de İstanbul'da kurulmuş ve sonra **Felah Grubu** ile birleşmiştir. Ancak İstanbul'da kurulup, Anadolu'daki Millî Mücadele'ye yardım eden gizli grupların bir kısmını profesyonel anlamda istihbarat teşkilatı olarak vasıflandırmak oldukça zordur. Bu örgütlerin faaliyetleri hemen hemen İstanbul ve çevresi ile sınırlı kalmıştır. Anadolu'ya bilgi aktaran kuruluşların bir kısmı da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra kurulmuştur. Bunlardan **Hamza Grubu** 23 Eylül 1920'de kurulmuş, 15 Aralık 1920'de **Mücahit**, 23 Şubat 1921'de **Muharip** ve 31 Ağustos 1921'de ise **Felah** adını almıştır. Bu teşkilat Ekim 1923'te kapatılmıştır. **Muavenet-i Bahriye** isimli teşkilat 1921 başlarında kurulmuş ve bir süre Anadolu'ya istihbarat temin etmiştir. Bir diğer teşkilat ise 30 Ocak 1921'de kurulan **Namık Grubu**'dur. Yine **Ferhat ve Kerimi Grupları ile Müdafaa-i Milliye (M.M.) Grubu**'da İstanbul ve Anadolu'nun sahil kesiminde kurulup Millî Mücadele'ye hizmet etmeye çalışan gizli teşekküllerdendir. **Bahri Bizci Grubu** 1921 yılı Mart ayında Fethiye'de kurulmuştur. Grubun adı **Millî Savunma Bakanlığı** eski müsteşarı **Kâzım (Özalp) Paşa** tarafından bilahare "**Bahriye İhtiyat Grubu**" şekline çevrilmiştir. Buraya kadar isimlerinden bahsettiğimiz teşekküllerin çoğu, bir kısım gönüllü vatanseverler tarafından kurulmuş ve Ankara Hükûmeti ile temasa geçerek istihbarat teminine çalışmışlardır. Bunların dışında bir de Ankara Hükûmeti tarafından bizzat kurulan teşekküller vardır. Bu teşekküller Anadolu'da Ankara Hükûmetinin hakim olduğu bölgelerde kurulmuş, kontrolü tamamen Ankara'nın elinde olan kuruluşlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından hemen sonra kurulan teşkilat **Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü**'dür. 7 Haziran 1920'de kurulan bu kuruluşun asıl amacı bilhassa yurt içi ve yurt dışı açık enformasyonu sağlamaktır. Ankara Hükûmeti'nin bizzat kurduğu ve Anadolu'nun birçok yerinde teşkilatlandığı asıl istihbarat teşkilatı ise **Askerî Polis Teşkilatı**'dır. Bu teşkilat 18 Temmuz 1920'de genel merkezi Eskişehir'de olmak üzere kurulmuştur. İlk genel başkanı da **Fanti İsmail** adıyla bilinen **Binbaşı İsmail Hakkı Alpan**'dır. Teşkilatın kurulduğuna dair herhangi bir kanunî düzenlemeye rastlanılmamıştır. Ancak bir emirle kurulduğu **Fevzi Çakmak Paşa**'nın şu sözlerinden anlaşılmaktadır: "**Askerî Polis Teşkilatı** tarafımdan Anadolu'da kurulmuş, gelen geçenleri incelemek, propagandacı ve casusları takip etmek ve zararsız hâle getirmekle görevlendirilmiştir." Teşkilat 21 Mart 1921'de Fevzi Paşa'nın Garp Cephesi Komutanlığına yazdığı bir emirle kapatılmıştır. Aynı emirde bütün Askerî Polis şubelerinin kapatıldığı ve bunların yerine aynı işi yapacak ve gizli bir istihbarat teşkilatı olacak **Tedkik Heyeti Amirlikleri**'nin kurulduğu yazılıdır. Askerî Polis Teşkilatı'nın yerine kurulan bu teşkilat 1 Nisan 1921 itibarıyla görevi devralmıştır. Teşkilat 22 Haziran 1922'den itibaren lağvedilmiştir. Kapatılış gerekçesi olarak öncelikle görevli memurların tanınmış olmaları ve vazifelerinde uzun müddet arzu edilen seviyeye ulaşamamaları gösterilmektedir. Bu arada sadece İstanbul ve çevresiyle sınırlı olmak üzere **Geçit Teşkilatı (G.T)** kurulmuştur. **Mudanya Mütarekesi**'nden sonra İstanbul Boğazı çevresinde I. Orduya bağlı olarak kurulan teşkilat, İstanbul ve Trakya'ya yapılabilecek yeni bir saldırıya karşı koymak ve İngiliz işgal

birliklerinin hareketlerini kontrol etmek amacını taşımaktadır. Teşkilat 1922 sonları veya 1923 Ocak ayında kurulmuş olmalıdır. 8 Ağustos 1923 tarihinde kapatılmıştır. Yukarıda adlarından bahsedilen teşkilatların kapatılmasıyla istihbarat faaliyetlerini yürütme sorununa Cumhuriyet ilan edilmeden önce bir çözüm getirilmiştir. **Genelkurmay** Başkanı Fevzi Paşa imzalı bir emirden anlaşıldığına göre artık istihbarat faaliyetleri, Ordu Komutanlıkları İstihbarat Şubelerince yerine getirilecektir. 1922 ortalarından itibaren Tedkik Heyetleri'nin görevlerini üstlenen Ordu Komutanlıkları İstihbarat Şubeleri, 1926 yılına kadar bu görevlerini yerine getirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulup müesseselerinin oturmaya başlamasından kısa bir zaman sonra modern bir istihbarat teşkilatı kurulması zaruret hâline gelmiştir. Bu gelişmeleri göz önüne alan Mustafa Kemal Atatürk yeni ve modern bir istihbarat teşkilatı kurulması için talimat vermiştir. Bu talimat üzerine gelişmiş devletlerde olduğu gibi bir istihbarat teşkilatı kurulması için 1926 yılında teşebbüse geçilmiştir. 6 Ocak 1926 tarih ve 10152 sayılı Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Müşir Fevzi Çakmak imzalı bir yazıda teşkilatın kuruluşu ile ilgili olarak şöyle denilmektedir: *“Umumi merkezi Ankara’da ve şubeleri şimdilik İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır ve Kars’ta olmak üzere bir Milli Emniyet Hizmeti teşkil edilmiştir. Bu şubeler doğrudan doğruya umumi merkeze merbuttur. Şimdiye kadar ordu müfettişliklerince tedvir edilen istihbarat hizmeti badema bu teşkilat tarafından idare olunacaktır.”* Ayrıca Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Teşkilatının kuruluşu **İçişleri Bakanlığı**'nca da vilayetlere bildirilmiştir. Böylece daha önce Genelkurmay ağırlıklı ve İç İşleri Bakanlığı'nca yürütülen istihbarat hizmetleri yeni kurulan istihbarat teşkilatına bırakılmıştır. Belgeden anlaşılacağı üzere 6 Ocak 1926 tarihinde kurulan ve yurt içine yönelik istihbarat faaliyetinde bulunacak olan Millî Emniyet Hizmeti, Riyaseti Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne bağlıdır. Merkezi Ankara'da olmak üzere beş ilde şubesi bulunan küçük bir askerî istihbarat birimi görünümündedir. 1926 yılında başlayan ön çalışmalarla modern bir istihbarat teşkilatı oluşturulmaya başlanmış oldu. Modern istihbaratçılık açısından yetişmiş eleman ihtiyacı hemen baş göstermiştir. Bu ihtiyacı karşılamak ve dış istihbarat bölümünü kurmak üzere 1926 yılının Ocak ayı sonunda Almanya'dan Walther Nicolai Ankara'ya gelmiştir. Nicolai Mart ayında Almanya'ya dönmüştür. Kendisine taahhüt edilen para gecikerek de olsa 2 Eylül 1926'da kendisine ödenmiştir. Ancak adı geçen şahıs 1926 Kasım ayına kadar taahhüdünü yerine getirmemiştir. Kurs görecekteşkilat elemanları 16 Haziran 1926'da Almanya'ya gitmiştir. Kursun bitiminde heyet 10 Temmuz'da geri dönmüştür. Yapılan protokol gereği Nicolai, Türkiye'ye gelerek 1926 Eylül'ünden Kasım ayı ortalarına kadar İstanbul ve Ankara'da sivil, asker 12 kişiye kurs vermiştir. 1926 Kasım sonunda Hacı Bayram Camii civarındaki Şehit Keskin Sokağı'nda bulunan Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti'nin ilk müstakil binasında görevli personel sayısı 10 civarında idi. 6 Ocak 1926 tarihinde Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak kurulan teşkilat, 19 Aralık 1926 tarihinde Başbakanlığa bağlanmıştır. Gizli kararnameye göre teşkilat başkan ve görevlilerinin tayini başbakanın teklifi, Cumhurbaşkanının onayı ile yapılacaktır. Teşkilatın ilk başkanlığına da Yarbay Şükrü Ali Ögel 25 Aralık 1926 tarihinde tayin edilmiştir. Milli Emniyet Hizmetleri Riyasetinin karşı espionaj şubesi barış zamanında İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet edecektir. Teşkilat 6 Ocak 1926 tarihinde kurulmuş olmasına rağmen dönemin yöneticilerince bu tarih ile 5 Ocak 1927 tarihleri arasındaki dönem kuruluşu hazırlık dönemi olarak kabul edilerek, 6 Ocak 1927 tarihi, teşkilatın asıl kuruluş tarihi kabul edilmiştir. Teşkilat önceleri dört şubeden meydana gelmektedir:

A Şubesi (İstihbarat): İstihbarat işlerine bakmakta ve personel ihtiyacı Millî Savunma Bakanlığına bağlı subaylardan karşılanmaktadır. İlk müdürü Kurmay Binbaşı Mehmet Nuri Bey'dir.

B Şubesi (Müdafaa): Bu kısmın personeli ise İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığından karşılanmaktadır. İlk müdürü Jandarma Yarbay Kemal Bey'dir.

C Şubesi (Propaganda): Bu şube ise Dış İşleri Bakanlığından ihtiyacını karşılamaktadır. Dış İşleri Bakanlığı şube

müdürlerinden Muhiddin Raşit Bey müdür olarak tayin edilmiştir.

D Şubesi (Teknik işler): Bu şubenin kadroları ise asker, sivil personelden ortaklaşa oluşturulmuştur. Kurmay Binbaşı Şahap Bey ilk şube müdürüdür.

Yukarıdaki emirde “yurt içinde beş merkezde olmak üzere kurulmuştur.” denilmektedir. Ancak daha sonra bu sayı yurt içinde sekize çıkarılmış ve yurt dışında da üç merkez kurulmuştur. Bunun ardından yurt içi merkezler üç şube ilavesiyle sekiz merkeze çıkarılmıştır. Merkezler genişletilerek sekiz Mıntıka Amirliği şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Yurt İçi Mıntıka Amirlikleri, Adana, Ankara, Antalya, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kars, Samsun’dadır. Yurt Dışı Merkezler ise Viyana (Kuzey), Tahran (Doğu), Kahire (Güney)’dedir. Ancak dış merkezler ekonomik güçlükler ve dış işleri mensupları ile çıkan anlaşmazlıklar nedeni ile daha sonra kapatılmıştır. 1956 yılında “K” servisi kurularak komünizmle mücadele sorumluluğu “B” servisinden alınmıştır. 1962’de de “G” servisi kurularak bölücü-yıkıcı faaliyetler ve güvenlik mevzuları bu servise yüklenmiştir. Teşkilatın 1956-1962 yılları arasındaki merkez teşkilatı şöyledir: A- Espiyonaj, B- Kontr Espiyonaj, C- Güvenlik, D- Kontr Komünizm, E- Teknik Destek. Antalya’daki merkez 1927’nin sonlarında Konya’ya, Kars’taki merkez 1932 yılından sonra Erzurum’a nakledilmiştir. Konya’daki Merkez’de lağvedilerek sorumluluk bölgesinin bir kısmı İzmir, bir kısmı da Ankara bölgesine devredilmiştir. Samsun merkezi 1929’da lağvedilmiş, Diyarbakır ve İzmir merkezleri 1953’ten sonra “yuva” hâline getirilmiştir. 1958 yılında İzmir ve Diyarbakır’da tekrar merkez teşkilatı kurulmuştur. Yuvalar teşkil edildikten sonra, vilayetlerde bulunan merkezlerin adı 1 Ağustos 1937 tarihinden itibaren “Emniyet Baş Müfettişliği”ne çevrilmiştir. Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatının ilk başkanlığına tayin edilen Şükrü Ali Ögel görevine Atatürk’ün ölümüne kadar devam etmiştir.

Hamit PEHLİVANLI

KAYNAKÇA

AYDIN, Mesut, **Millî Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul 1993.

ÇUKUROVA, Bülent, **Kurtuluş Savaşı’nda Haber Alma ve Yer Altı Çalışmaları**, Ankara 1994.

EYMÜR, Mehmet, **Analiz**, İstanbul 1991.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı (ATASE) Arşivi, Klasör: 1630, Dosya: 231, Fihrist:10-1; Klasör: 693, Dosya: 157-A, Fihrist: 2-5; Klasör: 690, Dosya: 148, Fihrist: 43-3, 4;Klasör: 636, Dosya: 280, Fihrist: 40-7, 44.

İLTER, Erdal, **MİT’in Tarihçesi**, Ankara 1999.

ÖGEL, Şükrü Ali, “Millî Emniyet Hizmeti Nasıl Kuruldu?”, **Türk Kültürü**, s.128 (Haziran 1973), s.605.

PEHLİVANLI, Hamit, “Mudanya Mütarekesi İle Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümeti’nin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı”, **XII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1999, s.1266-1267.

PEHLİVANLI, Hamit, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Güvenlik Yapısı – İstihbarat Teşkilatları”, **Türk Dünyası Kültür Atlası-Türkiye Cumhuriyeti**, Cilt 1, İstanbul 2006, s.449-454.

PEHLİVANLI, Hamit, **Askerî Polis Teşkilatı**, Ankara 1992.

PEHLİVANLI, Hamit, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri**, Ankara 1993.

PEHLİVANLI, Hamit, **Millî Mücadele Yıllarında Ankara Hükümeti'nin İstihbarat Teşkilatı ve Sonrası**, Atatürk Haftası Armağanı, Ankara 1995.

17/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/istihbarat-teskilati-aturk-doneminde/?pdf=3564> adresinden erişilmiştir